

Pòrtic

Quim Torra Muriel Casals i la revolució dels somriures

Quim Torra

**Muriel Casals
i la revolució
dels somriures**

Pòrtic

Primera edició: agost del 2016

© Quim Torra, 2016

© de les fotografies de les pàgines 7 i 8: Hereus de Muriel Casals

Una part dels ingressos obtinguts de la venda del llibre contribuirà a la tasca que Muriel Casals va desenvolupar a Òmnium Cultural

Raval Edicions SLU, Pòrtic
Diagonal, 662-664
08034 Barcelona
www.portic.cat

ISBN: 978-84-9809-377-3

Dipòsit legal: B. 16.439-2016

Fotocomposició: Àtona-Víctor Igual

Impressió: Liberduplex

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).
Tots els drets reservats.

ÍNDEX

1. Diumenge, 14 de febrer del 2016	15
2. L'inici explosiu d'una Presidència (2010)	39
3. Dilluns, 15 de febrer del 2016	55
4. Entre l'Assemblea i Òmnium: compartir projecte (2011 i 2012)	73
5. Dimarts, 16 de febrer del 2016	101
6. Un país normal (2013)	123
7. Dimecres, 17 de febrer del 2016	143
8. Ara és l'hora (2014)	163
9. Dijous, 18 de febrer del 2016	199
10. De la postautonomia a la preindependència (2015)	221
11. Londres, 14 de maig del 2016	249

DIUMENGE, 14 DE FEBRER DEL 2016

FEBRER

Els núvols són més blancs, el cel més pur.
 Ara és temps de morir, que la vida es reforça.
 El món, altra vegada despert davant l'atzur,
 pressent càlidament que ha de tenir un futur
 —sempre el somni que precedeix la força!

Les branques d'ametller senten, sota l'escorça,
 un moviment suau i obscur.

El trèvol ja verdeja a la ribera.
 Ara és temps de morir, que la mort no és enlloc.
 Tremola cada cosa de no saber què espera.
 La neu assolellada llisca per la gelera
 els torrents se'n nodreixen a poc a poc.

Tot és tebi i frisós com davançant el foc
 de la pròxima primavera.

Daurats migdies dels minvants d'hivern!
 Ara és temps de morir, que la vida comença.
 Com un foc invisible, meravellós, intern,
 sota la terra nua batega el crit etern
 de la larva, l'arrel i la semença.

Així els antics, en gerres de rústega faiença,
 guardaven el vi de Falern.

MÀRIUS TORRES, *febrer del 1937*

«Els presidents de CDC i ERC, en compliment de la voluntat d'acord de concórrer a les pròximes eleccions plebiscitàries del 27 de setembre, han convocat Raül Romeva, Carme Forcadell i Muriel Casals i han acordat tots ells conjuntament que encapçalin la llista de la circumscripció de Barcelona en els seus tres primers llocs. Barcelona, 15 de juliol de 2015».

De tots els papers del món que la Muriel em podia haver donat al llarg del temps que vam treballar junts, havia de ser precisament aquest. Ho va fer a l'hotel Colón, millor dit, en els «sofas del Colón», on els últims dies havíem respirat l'angoixa, els nervis i el vertigen irresistible propis de qualsevol conspirador sentimental amateur que es troba de sobte atrapat en un moment crític de la història del seu país. Quaranta-vuit hores abans, en un dels tan freqüents com perillosos dobles salts mortals amb tirabuixó del procés, s'aconseguia un acord històric entre CDC i ERC que ningú podia preveure. Aquella tarda del dilluns dia 13, quan Oriol Junqueras i Marta Rovira van tancar-se amb Jordi Cuixart i amb mi al Saló de Sant Jordi per conèixer la nostra opinió —com a Òmnium— sobre l'acceptació del pacte amb Convergència que acabava d'oferir-los el president Mas, em va semblar com si em trobés davant la Junta de Braços de juny del 1713, mentre el poble al carrer reclamava fidelitat a les institucions catalanes en defensa de les seves llibertats.

Però aquell acord que començava a bastir-se després de tot un dia de converses accidentades i reunions disruptives, si bé aturava la sagnia «processista» que amenaçava de portar el full de ruta a la casa de convalescència, tenia encara un punt de liquiditat i fragilitat perillós. De fet, l'atmosfera general era més aviat de desassossec i incertesa. La remor de destrals afilant-se no s'havia aturat. Els republicans, que havien mantingut la tesi contrària durant els darrers mesos (és a dir, presentar-se en candidatures separades), es trobaven

en un escenari canviat abruptament i amb un punt d'exasperació entre les seves bases; els convergents, que havien conduït amb èxit la proposta de la «llista sense polítics» que per uns moments havia fet forat de manera imprevista, respiraven alleujats, però sabien que caldria no només cedir posicions i programa, sinó noms. Les institucions de la societat civil, Assemblea Nacional Catalana (ANC), Òmnium i Associació de Municipis per la Independència (AMI), es treien de sobre un pes que amenaçava d'endur-se-les cap al fons i evitaven l'autodestrucció, però obria noves i inquietants preguntes de futur (com combinar aquell acord amb els altres independentistes, la CUP, que se sentia perfectament ignorada?) i de fons (quin havia de ser el joc de les entitats civils enmig de les dinàmiques dels partits?). Deixant al marge tots aquests petits detalls, una esclatxa de llum s'obria pas en aquella complexitat còsmica que havia deixat el procés gairebé a les fosques.

L'endemà, dimarts 14, Muriel Casals, segons la seva agenda, dinava amb Anna Nerín, d'Òmnium, i després, a les quatre, tornava al Colón, on havíem quedat per trobar-nos amb tots els representants de les altres entitats. Entrant a la Casa dels Canonges, les cares dels assistents eren diàfanament explícites: seguien palesant els dubtes, l'enuig, la cautela, l'esperança. La Muriel, en una entrada al seu diari que desprèn un cert to nostàlgic, no expressat en veu alta, afirma:

Concreten poc. No hi ha entusiasme... El president em diu que hi vagi demà a les 10. Llista! Anem cap a Òmnium. Executiva ampliada. Com donarem suport a les dues llistes? I si una demana més que l'altra, pregunten la Rita i l'Elena? La Marina avisa que les màquines dels partits són implacables. Jo me'ls miro i començo a pensar com els enyoraré si me'n vaig...

I és que la reunió a Òmnium d'aquella tarda també s'havia assembletat més a una sala de vetlla mortuòria que no pas una altra cosa.

Vint-i-quatre hores després, tot havia canviat. Un cop magistral. La Muriel va viure-ho així:

10 am. Casa dels Canonges. Mas, Junqueras, Jordi Sánchez, Carme Forcadell, Raül Romeva, jo. Llista Junts pel Sí. L'Oleguer Serra ens ha acompanyat. Com, qui ho expliquem? Ja ho saben tots els digitals. Anem al Colón (els sofàs del Colón, diu en Quim), on vénen Quim, Jordi Cuixart, Jordi Borja, Eva i Jordi Gabarró. Oriol Junqueras i el seu cap de Comunicació, Sergi Sol. Redactem nota per medis. Jo escric a la Junta, al president. Vaig a Òmnium. Petons, llàgrimes de la Neus. Tarda i despatx. Missatges. Escric carta pels socis. Avui en Max s'ha fet forats a les orelles i porta arracades.

Sí, tot va canviar aquell dimecres per sempre, i no només en les orelles del seu nét, en Max. Què havia passat? El trident de la societat civil —Romeva, Forcadell, Casals— arrassava qualsevol objecció i s'emportava per davant tota la prevecció que havia suscitat l'acord. S'obria de bat a bat el camp per a l'èxit del plebiscit del 27-S. El fet que el president Mas i Junqueras els acompanyessin, ho arrodonia. Al Colón es vivien les palpitations del moment. Les xarxes explotaven d'alegria. Semblava que s'havia trobat una fórmula plausible. La credibilitat dels noms —i l'equilibri, la força i l'empenta— n'era la causa. Més enllà d'acords i documents, és la gent el que compta, la seva actitud, la seva trajectòria, la seva coherència. El nom de Romeva, aleshores director de la campanya d'Ara és l'hora d'Òmnium i l'ANC, suposava una picada d'ullet a tot el que representava l'espai sobiranista d'ICV, la militància de la qual havia abandonat feia uns mesos. Darrere d'ell, s'hi sumaven dues de les enginyeres de

l'autopista central de l'independentisme: Forcadell i Casals. Dos noms obvis i necessaris. Mai s'acabarà de saber del tot el perquè d'aquest ordre, però, en qualsevol cas, a la Muriel ja li anava bé. Partits i entitats recuperaven un esperit que s'havia evaporat. Al cap i a la fi, era l'acord que assolí un consens més ampli i el que a empentes i rodolons es va poder concretar en aquell compte enrere. El que aleshores va saber-se guanyar. Tanmateix, i a la vista de l'atmosfera creada les últimes setmanes, la filigrana no només s'aguantava, sinó que tenia regust de victòria. Llavors, al Colón, entre trucades i somriures, vichys i cerveses, i potser sense adonar-se'n del tot, la Muriel em va donar el paperet amb la nota que li havien entregat a Palau.

Set mesos després, en aquella matinada de diumenge, quan sense poder dormir vaig aixecar-me per beure un got d'aigua a la cuina, en obrir la porta de la nevera, el paperet seguia al seu lloc. Una mica arrugat i enganxat amb un imant de l'Appenzeller que vam comprar a Suïssa. Des de feia set mesos que hi era, penjat al mateix lloc. No sé per què el vaig deixar allà, ni per què s'hi va quedar. O potser sí, que sé per què. Aquell escrit em recordava, dia rere dia, un dels dies màgics viscuts, plens de sabor domèstic, amb Muriel Casals.

Maleïda nevera. Des de feia uns dies, temia l'arribada d'aquella nit transparent. Els últims informes mèdics sobre l'estat de salut de la Muriel eren descoratjadors. Maleït i estúpid accident. Des del seu ingrés al Clínic, en cada moment que s'havia anat presentant una cruïlla vital per a la seva salut, davant de les previsions d'una millora o d'un empitjorament, sempre s'imposava la segona opció. Maleïda sort. Estava positivament engrescada amb la presidència de la Comissió d'Estudi del Procés Constituent. Els ulls tornaven a brillar-li, com abans del 15 de juliol, quan va fer el pas cap a la política.

Muriel havia estat feliç a Òmnium, treballant per la llengua i la cultura, teixint una teranyina de complicitats de punta a punta del país i posant tot el seu art de seducció en convertir l'independentisme en un espai permeable i fort, assenyat i central, suau i revolucionari, contingut i amb un ímpetu frenètic. La dama de vellut del procés, capaç de llançar un directe d'esquerra polític a l'estómac del contrari amb un somriure i un gest de coqueteria despreocupada amb el cap, mentre la víctima es regirava a terra fora de combat. Desarmava el mal humor i els atacs unionistes amb una cordialitat exquisida i impassible. Davant d'una qüestió impertinent acostumava a respondre: «Quina pregunta més simpàtica», i a continuació dirigia a qui l'havia fet la corresponent estocada no verbal. Mai un somris no ha estat més eficaç dialècticament parlant.

Només per un sentit d'estat —d'Estat català— la Muriel va acceptar la proposta de Junts pel Sí. Senzillament no podia dir que no. Era la seva hora. Ho sabia i ho acceptava, disciplinadament. Enyorant el món que deixava enrere. Simple obediència nacional. Joan Abellà, el seu vicepresident a Òmnium durant molts anys, sol remarcar el seu sentit institucional i pragmàtic. Afegim-hi una profunda inclinació al deure, marcada per la voluntat de servei. Juntament amb Carme Forcadell havien empès un país al carrer, i ara el carrer els demanava que empenyessin el país. S'hi va llançar convençuda del moment històric i de l'excepcionalitat d'unes eleccions decisives. Confessaria que durant la campanya electoral no va sentir-se útil o, millor dit, prou utilitzada, i va patir amb ànsia durant els tres mesos de negociacions, fins a l'elecció del president Puigdemont. Tanmateix, mentre d'altres pensaven si tots aquells anys d'esforç haurien estat en va, ella, en canvi, mantenia sempre l'esperança, que formava part de la seva cadena d'ADN. Ningú ha sabut moure les

palanques de la responsabilitat, la confiança i la il·lusió amb la seva *finezza*.

Amb la «despressió» de l'elecció del nou president de la Generalitat al gener i la seva designació al capdavant de la Comissió d'Estudi del Procés Constituent li havia retornat el millor somriure. Era el seu espai natural de joc, probablement on millor podria ajudar. L'aversion a les intrigues, la incapacitat natural per a la hipocresia i la seva habilitat diplomàtica sense truc eren les seves armes. No li calia gairebé res més, perquè la Muriel no feia, era. S'havia preparat bé. Aquells dies havia parlat amb tothom, de Jordi Turull a Joan Coscubiela. Volia contactar amb Joan Rigol, Núria de Gispert, Gemma Calvet, Imma Folchi, Miquel Iceta, Òmnium, ANC, AMI, Súmate, Re-Inicia, Sí amb nosaltres. L'obsessió nava trobar «espais de confluència, voluntat d'entesa i/o viure amablement, estimulants amb intel·ligència la confrontació. Estímuls per a uns i altres. Per a la sessió d'inici de la comissió havia apuntat en un esborrany les idees següents:

Haurem de compartir/contrastar VISIONS diferents; Un pla de treball que depèn de nosaltres; La participació serà la clau (objectiu i mètode). Podrem convidar experts, entitats, fer propostes; Desig que sigui útil, profitosa. Segur que interessant per nosaltres i per molts ciutadans que esperen que fem bona feina; Grau satisfacció/assoliment de l'objectiu depèn del procés; Agrair a tots, especialment als que participen des de la discrepància.

Tot s'ho anava anotant en el seu diari per no oblidar res del que volia dir-los.

Era impossible dormir aquella nit. Vaig fullejar el seu darrer llibre, *L'orgull i la fam*, i el seu últim article a *El Temps*, on durant tants anys havia col·laborat escrivint una columna d'economia. Obrir el twitter era una ximpleria. Havia passat

el que no havia d'haver succeït mai, i la notícia de la seva mort no havia sabut respectar la privacitat que la família demanava. Iniciar una recerca sense destí pel google feia mal. Hi ha tantes fotos seves, tantes entrevistes, tants vídeos! Milers de persones han tingut el seu «moment Muriel» particular i milions han estat testimonis del seu compromís cívic. És una mica nosaltres, part de tots nosaltres. D'algú que t'ha acompanyat i ha fet camí amb tu tranquil·lament al teu costat, com qui no vol la cosa, sense alçar la veu ni llagrimenjar, però amb una força que convertia la seva fragilitat física en un baluard moral. Amb la sensació de qui s'ha tret un pes de sobre, va confessar un dia al seu amic Miquel Esquirol: «Sort que la fama m'ha arribat de gran». I certament, defugia el protagonisme. Però el protagonisme no deixava d'encalçar-la. Abominava aquells que desprenen en les seves paraules algun tipus de superioritat moral. L'horroritzaven els aduldors, intrigants i arribistes. Els clissava immediatament i els bloquejava. Ella es limitava a estar pendent de tot, a no quedar-se quieta mai i a lluitar contra qualsevol injustícia. Sense enfarfeces ni estridències. Amb una vitalitat impressionant, impetuosa, frenètica. S'hi amagava un volcà energètic, darrere aquells ulls suaus i aquells cabells patricials. Maleït atzar.

El seu humor basculava entre Capri, Wodehouse i Evelyn Waugh, molt britànic, però de marca catalana. El to en general era d'una ironia bonhomiosa que, perduts els estreps, saltava al sarcasme sense contemplacions. Antifanàtica, antiimpertinent i antitemerària. Una optimista que podia arribar a irritar per la seva negativa a abandonar tota esperança. En els moments del blanc o negre, del tot o res, la seva figura es feia gegant, perquè ella ja havia fugit molt abans de la dialèctica suïcida i alçava la bandera de la persistència i del «posem-nos a treballar».

És fàcil veure en Muriel una dona de cotó fluix. Fàcil, però completament equivocat. Les seves formes educades amagaven una furiosa passió per defensar les seves opinions. Però si un somriure és un somriure i una encaixada és una encaixada, una bona educació és també una bona educació. Malgrat que amb tenacitat esportiva era immune a les crítiques frívoles, un excés del sentit del ridícul la portava sovint a desaparèixer a la primera de canvi, quan els colzes apareixen per agafar una pancarta o les cadires de la primera fila comencen una disputa terrible. No li calia sortir a la foto, perquè sense ella la foto senzillament quedava borrosa. El patriotisme, la confusió, el populisme, els suportava estoïcament, si no n'havia pogut sortir corrents abans.

Era una dona curiosa per la vida, intel·lectualment àvida, voraç en consum cultural, a qui la pel·lícula que més li agradava era *Il gattopardo*; el personatge que més menyspreava, Felip V; el que més admirava, Rosa Luxemburg, «una dona, una revolució, un símbol», i les quatre columnes d'Andreu Alfaro al campus de la UAB, la seva escultura preferida; no pas per uns motius estètics, sinó perquè «dins del campus, sobre la gespa verda, la seva lluminositat i el brogit de l'auto-pista, és el brogit d'una economia que funciona». Al divan de Sílvia Còppulo, les cançons que va escollir de banda sonora original del programa van ser de Paul Anka, Yves Montand, Raimon, els Beatles i fragments d'*Els Miserables*, Mozart i Janáček. «Em definiria com a professora» i per això va estudiar economia. I l'ensenyà durant anys. De Xavier Sala i Martín a milers més, generacions d'economistes catalans en són deixebles.

Tan sols volia canviar el món. I va començar pel seu propi país: «Vull aconseguir la llibertat de Catalunya. Això es concreta en disposar d'un estat. Un país normal, no supeditat a un altre govern. En definitiva, ser més feliç personal-

ment». Optimista per definició i austera per convicció. Sabia gaudir del que tenia. Les formes de la vida catalana de Ferrater Mora (continuïtat, seny, mesura i ironia) la defineixen millor que La Ben Plantada d'Ors. De tota manera, ella hauria triat La Ben Nascuda de Rodolf Llorens, per allò del punt de rebel·lia que sempre l'acompanyà.

Escrupolosa amb l'optimisme i prudentment positiva. Per Muriel no es tractava tant de si el vas està mig ple o mig buit, sinó de si el segueixes omplint o no. A la Còppulo va confessar-li l'única certesa que tenia: «De tot el que he fet, el millor és la meua filla, és una dona que s'ha fet un lloc professional i sòlid a Londres, molt amiga dels seus amics. M'agrada molt».

Els catalans es divideixen entre els que la consideraven cànvida i els que la veien més candorosa, però la culpa era d'una manera de ser que la portava directa a tot allò simple, net, clar i humà. No la rendia l'esgotament, sinó les ganivetades a traïció. Gran treballadora, va tenir la passió de l'amistat. «Cultivo els amics. A la vida l'important és l'amistat, la família, sentir-te bé amb el teu entorn més immediat». No tenia horaris per anar al teatre o al cinema perquè per a la cultura tenia tot el temps del món. Una paraula l'atreia irresistiblement: enraonar. «Només després d'enraonar amb l'altre t'adones que no hi ha raó, hi ha raons». El seu cunyat, l'Octavi Martí, va explicar-ho amb els mots justos en un article a *El Temps*, després de la seva mort: «Per tots els que la coneixiem, el més prodigiós de la Muriel era la seva capacitat de ser a tot arreu sense mai fer la sensació de tenir pressa per marxar a una altra banda. Parlava i escoltava, i aquesta qualitat és una virtut poc freqüent en els polítics».

Podia conduir el cotxe de manera horrorosa, tothom que l'ha acompanyat hi estarà d'acord, però en canvi, dirigia la gent de manera molt civilitzada. El seu estil de *manage-*

ment podria donar per a un llibre. Parlava poc, a les reunions. Posseïa un insòlit poder del silenci. Volia escoltar molt, té raó, l'Octavi. No li importava variar la seva opinió, si veia un argument raonable en qui li objectava alguna cosa amb solidesa. Respectava l'autoritat i volia que fos respectada, però se l'hi havia d'entregar, no la imposava. Preferia el joc horitzontal. Si havia militat en política era per empènyer, per canviar la societat. A Òmnium també. Però hi arriba amb seixanta-cinc anys, segura d'ella mateixa i del que pot fer: «Em sorprèn la tranquil·litat amb què m'ho he pres. Això és una feina d'equip. A Òmnium hi ha una junta nacional i territorial, hi ha un equip, la responsabilitat és molt compartida», va comentar a Catalunya Ràdio, abans de seduir l'audiència confessant: «En una segona oportunitat a la vida, potser seria menys dispersa». Tendia a evitar l'enfrontament directe i per això poques vegades vam veure-la perdre els nervis, però quan passava, es convertia en un ésser terrorífic i temible, i l'esbrincat quedava immediatament paralytitzat, encongint a la cadira i maldant per buscar refugi. La seva gèlida tranquil·litat es convertia en una erupció irada que podia emportar-se qui fos. I en alguna ocasió, la fòbia tendia a l'anquilosament i a la persistència. Si agafava tírria a algú, n'hi agafava per sempre.

Llegia amb gran solemnitat els discursos, fregant l'encarcarament, més ben dit, confessem-ho, caient en el tedi i l'avorriment. No vam redimir-la de l'espant de molts d'aquells artefactes literaris ditiràmics que li posàvem al davant. Un error de comunicació que no vam ser capaços de corregir tots plegats. Es negava a assajar, i feia bé. La Muriel era molt millor quan parlava espontàniament. Sabia trobar la manera clara de dir les coses. Es menjava literalment els micros que li posaven al davant, i sovint no era gens fàcil trobar la resposta correcta. Sospito que li hauria

agradat l'humor kafkià de Stanisław Jerzy Lec. Només ella podia haver dit algun dia davant la càmera de TV3 una frase seva com: «Les accions no esdevingudes provoquen sovint una catastròfica manca de conseqüències», somriure a la presentadora, beure un glop d'aigua i continuar parlant del procés com si tal cosa.

Hauria estat una excel·lent piuladora si s'hi hagués dedicat, perquè tenia una manera aforística de sentenciar. Crea-va llenguatge. Parlava en vertical. I sabia escapar-se dels culs-de-sac on volien portar-la els periodistes. Acorralada, era temible. I en últim cas, sempre hi havia el darrer recurs de convertir el somriure en un cop de karate dialèctic formidable. La càmera l'estimava i ella sabia molt bé que el seu riure era una arma de devastació massiva al seu voltant. Astuta i seductora innata, un s'esgarrifa de les víctimes que devien haver anat caient als seus peus en els anys de joventut, com de les que queien ara, una mica més gran. Un dia que van preguntar-li si tenia cap delictes inconfessables que pogués ser mai utilitzat en contra seu, després de pensar-s'ho molt, va deixar anar, angoixada per la pressió, amb un fil de veu: «He tingut molts nòvios».

Per Miquel Esquirol, era tan incapaç de colar-se en una cua com de fer el mínim pas cap a l'autobombo. Ara bé, un dia la Muriel va assegurar-li: «No hem de fer de tieta, sinó de sogra, si cal, amb els polítics». Però aquest era el límit.

El camí de dir que la política està desprestigiada és molt mal camí. De cap manera es pot substituir la política per les assemblees populars. Que sentin l'alè de la societat civil al clatell. Que serveixi per evitar la temptació de fer-se enrere i donar coratge, confort, perquè vagin endavant. No tenim la legitimitat que tenen ells.

Defensava que si creiem que les coses passaran, farem possible que passin. Al seu entendre, el dubte era el pitjor conseller. Tot allò que no fem nosaltres, serà fet contra nosaltres. Segur que s'estimava Fuster.

La seva energia era proverbial, i un cop d'ull a les seves agendes cansa l'activista més predisposat. Un dia va ser a dos llocs alhora, cosa que només ella ha aconseguit en la història de la humanitat. Naturalment, sempre tenia temps per esmorzar amb en Miquel els diumenges, passar els caps de setmana a la Bisbal amb en Jaume i en Rui, celebrar amb la Laia, la seva filla, en Max i la família Casals qualsevol esdeveniment o gaudir amb els seus amics de la darrera estrena cultural que li proposessin, sobretot anar al teatre o al cinema.

S'ha parlat del seu somriure i dels seus ulls. Una combinació d'alt voltatge. Però s'obliden massa sovint les seves mans. Fines, allargades, delicades. D'un vigor exquisit. L'encaixada de la Muriel et deixava sempre un regust benigne. Prima i esvelta, les sessions a l'aquagym segur que devien ajudar-hi, però ja de jove la seva constitució tirava a escarbalença, una mica com les escriptores angleses del grup de Bloomsbury. Vestia amb un aire d'acabar de fer una visita al pis dels gendres. La moda va lliscar-li sense deixar-hi cap rastre. Passaven els anys i seguia vestint igual. Un gran avantatge, perquè tard o d'hora tornes a anar a la moda. Tot i així, els darrers anys, el seu amic Jaume va introduir-la per nous camins de l'elegància. En qualsevol cas, l'aire de senyora, de senyora del centre de Sabadell, no l'abandonà mai, tot i la seva camaleònica facilitat per adaptar-se als ambients més insospitats. En una pel·lícula d'ambientació històrica poses la Muriel Casals a començaments del segle xx i hi encaixa perfectament, excepte si aquella setmana havia passat per la perruqueria i les tissors havien agafat un camí poc

convencional. Però si aleshores la transportes a un concert de la Dharma, hi torna a encaixar com un guant.

Sentia la terra i una animadversió exponencial se li anava desenvolupant contra fariseus i confabuladors. N'havia tractat massa. Sembla mentida, però fins i tot per a la Muriel la paciència podia acabar-se. La seva discreció temperamental es veia amenaçada per uns instints salvatges irrefrenables contra els frívols i els incendiàries. Portava molt malament l'imprevist, i pitjor encara les presses. Encara que fos més lent, apreciava anar per la via segura, tant o més que evitar les especulacions, terreny on es trobava indefensa. L'enlluernava la tendresa, de la mateixa manera que detestava l'arrogància. La vulgaritat la saturava, però en canvi es deixava endur per allò insospitat i singular, fos teatre contemporani d'avantguarda al Mercat de les Flors o la festa del cargol del poblet més remot de ponent. Havia bastit una «cabana d'esperances» pròpia, com en aquell vers de Vinyoli, després d'haver tastat en pròpia pell tot el que la comèdia humana pot presentar-te a la vida. S'ha parlat molt de la seva flegma —i molt poc de la seva astúcia—, i fins hi ha qui ha protestat per una certa cursileria. La primera part és certa, la segona, no. Potser el problema és que creia en la gent.

És temptador veure en Muriel l'encarnació del seny, però és una greu equivocació, si aquest s'entén com una posició ambigua fregant la moderació. En canvi, no tan sols feia gala d'una indispensable sensatesa per poder anar pel món, sinó que a més a més la combinava amb un profund esperit de rebellia. Li hauria complagut aquesta cita de Vita Sackville-West: «La serenitat espiritual i la turbulència en l'acció haurien de constituir la plenitud de la vida humana». Sostenia que la humanitat havia evolucionat perquè s'havien desobeït les normes establertes. «Hi ha moments que cal fer una violència sobre unes lleis que ja no funcionen. Canvis de

tipus revolucionari, en sentit estricte de la paraula. Construir una nova legalitat. Caldrà transgredir alguna llei vella», assegurava tossuda l'abril del 2014 a David de Dios. I quan al *Divan* de Catalunya Ràdio van posar-li en antena la cançó himne d'*Els miserables*, va saber aprofitar l'avinentsa per lligar revolució i somriure: «Els revolucionaris d'*Els miserables* eren gent enrabiada. Nosaltres, ara ho fem amb illusió. El nostre demà ve, *tomorrow comes*. Tenim la sort de viure a Europa al segle XXI. La revolta provoca felicitat».

Ja s'ha dit, però cal repetir-ho: la seva vida era Òmnium, que només li omplia el cent vint per cent del seu temps. Gaudia de tots els instants de la seva presidència. Fins la seva arribada —hereva del mandat de Jordi Porta, que és amb qui comencen a canviar les coses—, Òmnium es movia en un escenari que basculava dels temps heroics de la resistència antifranquista a un dolç endormiscament de l'era pujoliana. I d'un evident desconcert sobre el seu futur. Passats els anys de la dictadura i de l'inici de la democràcia, on Òmnium havia tingut un paper capdavanter en el món cultural català, s'havia anat esllanguint, esfilagarsant, com si no sabés gaire bé què fer ni per on tirar. Algú va parlar obertament de «Mòmium». Porta i Casals obren la porta a un nou equip i a una nova generació. Amb el seu equip —Joan Abellà, Vicent Sanchis, Jordi Cuixart, Jordi Bosch, Rita Marzoa, Quim Colomines, Josep Ferré, Oleguer Serra, per citar només uns pocs noms— l'entitat es professionalitza, s'ordena, aconsegueix autofinançar-se (encara més, renuncia a les subvencions) i torna a ocupar un espai de lideratge en l'escena de la societat civil del país. Òmnium deixa de ser allò que passa entre el Premi d'Honor i la Nit de Santa Llúcia de cada any, per alçar-se com una organització preparada i una eina formidable per plantar cara a les agressions a la llengua, reivindicar la cultura als Països Catalans, ser escoltada —i espec-

tada— arreu, i donar impuls, i com qui diu gairebé el tret de sortida, al procés per a la independència de Catalunya. Una autèntica escola d'idees. Però a la vella baluerna va costar-li tant com al país, reconeixé's independentista, i ho féu tot just el novembre del 2012. Aquest moviment lent, de ritme de tortuga, quan el país demanava córrer, va fer aparèixer a l'escenari un nou company de viatge: l'Assemblea. Malgrat tot, els llibres d'història portaran una data per sempre associada al logotip amb les quatre barres d'Òmnium: el 10 de juliol del 2010, data fetitxe per al moviment sobiranista i per a la Muriel. Aquell dia els catalans van conèixer una dona que parlava clar, que somreia, que deia coses que tots pensàvem i que es plantava. Just poques setmanes abans era una incògnita, i la seva desclosa inicià un embat nou. Acostumats a les el·lipsis i eufemismes que havien portat que a Catalunya els polítics parlessin un llenguatge que ja només entenien ells, el seu estil directe, planer, fred, era tota una novetat. La nació es reconeixia amb la seva actitud d'aquells dies, digna i serena, incontaminada, refrescant. Aquella dona s'enfrontava a les autoritats amb unes maneres elegants i adorables, però sense cap dubte. Alguna cosa, inapreciable a primera vista, va desvetllar-se. Un descobriment insospitat. La senyora Casals, presidenta d'Òmnium des del març, que alguns coneixien per les seves intervencions en alguna tertúlia televisiva o per algun escrit a l'*Avui*, que professionalment havia dedicat la seva vida a l'ensenyament a la Facultat d'Economia de la UAB, que havia militat al PSUC i que amb aquest carnet va ser membre de Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, que havia succeït Jordi Porta a l'Opinió Catalana primer, i a Òmnium després, que tot just havia acabat d'entregar a Jaume Cabré unes setmanes abans el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, la senyora Muriel Casals, repeteixo, aquell 10 de juliol passava de manera natu-

ralíssima a ser la Muriel per a tothom. Probablement, l'única persona a Catalunya coneguda només pel nom amb què va ser batejada.

«No sabia dir que no a ningú», sol afirmar la seva filla, que ha heretat no només els seus ulls, sinó la forta personalitat de les dones de la família, tot deixant anar un sospir. Que la Muriel era a tot arreu no és fer justícia amb «tot arreu». Xerrades, premis, concursos, debats, conferències, taules rodones. El que fos. Allà on Òmnium era invitada, allà hi anava la Muriel. Milers de quilòmetres i milers de somriures fets. A la ratlla de la jubilació, desprenia una energia de *teenager*. No es va queixar mai, ans al contrari. La gent l'estimava perquè ella estimava la gent. I en la distància curta, era imbatible. Amb aquest estil tan català de no molestar, de ser-hi sense que es noti, d'aplicada discreció, de buscar el to i el punt de trobada amb l'interlocutor. D'aparentar passar com per casualitat, però brillar-hi. En algun lloc vaig llegir que se'n diu carisma. I es té o no es té. A la Muriel n'hi sobrava. Quasi tant com de paciència. El gener del 2014, la Fundació Jaume Bofill li preguntava les tres coses que havia après en els seus anys com a professora: «Primer, la paciència, no tenir pressa; segon, la humilitat, els professors no ho sabem tot, i tercer, la classe magistral és útil». La dissecció de l'anatomia de la paciència, per la Muriel, arriba fins aquest extrem:

En una classe cal no tenir pressa a l'hora d'explicar un tema. A vegades el professor precipita el raonament perquè ja sap cap a on vol anar i té ganes d'arribar a la conclusió; però és important que l'alumne vagi fent el seu propi camí mental, descobrint els passos de l'explicació. Fins i tot és bo saber esperar i no intervenir quan el raonament es desvia del camí. És possible que l'alumne ja hi retorni i, si no, serà el moment en

què caldrà ajudar. Per tant, acostumem-nos a esperar i observar. La dificultat rau a saber gestionar el temps, que sol ser massa escàs. Per això, cal afrontar el problema d'uns plans d'estudi massa carregats d'informació innecessària.

Sí, a Òmnium era feliç i, amb aquest estat d'ànim, què o qui se li podia resistir? Ni els moments de més tensió i crisi van abatre-la, ni van descolorir la seva passió; la Muriel va saber mantenir sempre un ritme marcat per la serenitat, gens intuïtiu, sinó basat en l'experiència i un cert sentit de deixar que el temps posi les coses al seu lloc. Recordo com en plena discussió del full de ruta, quan l'endemà tot corria el risc de trencar-se, la Muriel deixava una reunió per anar al teatre. «Perdoneu, m'esperen unes amigues». Sabia perfectament tant que trobaríem una solució com que mai es pot dir que no a uns amics que et conviden a sortir amb ells.

Maleïda nit. Com costava de passar aquella nit. Els records em feien explotar el cap, mentre anaven apareixent les notícies, i les portades dels diaris. Seria un diumenge de dol, d'aquells en què Catalunya s'aixeca amb lleganyes, trista, desolada. En portem uns quants. Massa.

A casa aviat es despertarien. Al vespre, tornats de l'hospital, vam dir a les filles que la Muriel moriria aquella nit. Amb la Carola, la meva dona, ens n'havíem pogut acomiadar i estar un darrer moment amb l'amiga d'aquells anys de la revolució dels somriures per última vegada. I veure els seus ulls blaus, que ja no ens veien. I prémer-li les mans, que ja no ens podien agafar les nostres. I donar-li les gràcies per tot. I fer-li un petó, el darrer.

Què ha significat la Muriel en la vida cívica del país? Quedar-se amb un exercici diari de compromís no és una resposta suficient, perquè transcendí a una manera de ser i a

uns valors. Algú capaç de plantar-se davant de la manca d'actituds democràtiques i que reacciona com un ressort automàtic sobre qualsevol injustícia social ja és enfocar millor la qüestió. Ella i gent com ella van obrir un camí. Per la llibertat del país, una autopista. Catalans que viuen amb normalitat, que s'interessen per coses normals, que escriuen amb normalitat, que parlen amb normalitat i que volen un país normal. Sense retòrica ni filigranes. Sospito que algun dia Muriel Casals serà sinònim de normalitat al diccionari de l'IEC. Va perseguir-la tota la vida. Més ben dit, va imposar-se l'objectiu d'aconseguir-la. A la vida privada i a la pública. No hi ha dret sense deure, ni normalitat sense escampar la boira de tants anys.

De totes les operacions matemàtiques possibles, triava sempre la de sumar. Sense aquest punt de vista, no l'entendrem mai. L'any 2014 va deixar-ho ben clar: «Renunciem als nostres petits interessos particulars, volem fer el pas junts, requereix generositat, intel·ligència, sacrifici. No importa qui s'endurà l'èxit. Som un país de tradició anarquista tan forta que ens costa de tenir aquest sentiment col·lectiu, i l'èxit col·lectiu és la clau».

Però amb la «normalitat» i el «sumar» encara no en tenim prou. Falta una darrera paraula per completar el seu perfil. El 1992 en un article a l'*Avui*, havia deixat escrit: «Dedicar-se a aprendre i a ensenyar, dues activitats tan estretament lligades que en francès són una mateixa paraula, *apprendre*, que serveix per a totes dues, vol dir ser optimista i viure en l'esperança d'un futur que anem millorant». És aquesta vocació la que ens ajuda a situar-la correctament en el món dels seus valors. Treballant incansablement per un món més culte, que raona i enraona, que es fa preguntes i crítica, que avança revolucionàriament tranquil, que té un nord de justícia i d'igualtat. No es mourà d'aquí en cap mo-

ment. Tres anys abans, en un altre article de 1989, reflexionant sobre la caiguda del Mur i el país normal que volem, la Muriel ja avançava el fil que seguiria tota la seva vida política:

Durant molts anys hem reprimint l'expressió del nostre sentiment catalanista. Per por (sota el franquisme era perillós) i per prudència política. Però quantes vegades he recordat l'advertència —tan precisa— de Jordi Carbonell: «que la prudència no ens faci traïdors!». Com que teníem un objectiu molt urgent i primari a resoldre havíem d'aconseguir la solidaritat del màxim nombre i per això calia renunciar a postures radicals que eren acceptables sentimentalment però no políticament. I argumentàvem que, en una perspectiva romàntica, de desig utòpic, és clar que ens agradava pensar en una Catalunya (uns Països Catalans) independent, però que no consideràvem polític plantejar aquest problema.

Ara no estic tan segura que no ens equivoquéssim. Si explicàvem que per nosaltres la democràcia volia dir el respecte a la nostra identitat nacional i que un objectiu principal en la nostra lluita per la democràcia era la reconstrucció nacional de Catalunya, ¿per què no hem explicat i raonat que es volia caminar cap a la plena recuperació de les nostres institucions nacionals? Molts demòcrates espanyols es declaren ara sorpresos que no en tinguem prou amb l'autonomia. (Val a dir que el govern espanyol ens la retalla en una actuació ben poc democràtica). No els ho havíem explicat prou clar. I molts demòcrates catalans ens fem un embolic.

Alguns reclamen el dret d'autodeterminació (que ve a ser com el dret a respirar) però es precipiten a assegurar que no és per determinar que preferiríem viure independents d'Espanya, fomentant la idea que la independència és una cosa negativa. En canvi, quan dèiem i diem que volem ser un país normal, amb una llengua normalitzada, amb escola, amb televisió, amb forces d'ordre, amb un govern que governi com un go-

vern normal, estem descrivint un país que disposa d'un aparell d'estat. Un país que té un estat. Un estat amb minúscula com ho seran cada dia més els estats europeus agrupats en un projecte d'unitat econòmica i política que està difuminant les fronteres. En aquest context en el qual les fronteres són cada vegada menys importants no hauria de ser una qüestió transcendental que s'acordés dibuixar una ratlla en el mapa.

Tants problemes es podrien resoldre amb l'existència d'una simple ratlleta! Que hauria de ser una línia discontinua com les que, a les carreteres, es poden creuar sense cap complicació. Només vigilant de no trepitjar ningú. I de quina manera tan rotunda facilita el comportament dels conductors l'existència d'aquestes ratlles que defineixen de qui és cada costat de la carretera. Pensem quants conflictes evitaríem si establíssim que els que vivim i treballem a Catalunya i tenim la voluntat de ser-ho som catalans i que els espanyols són espanyols. I com millorarien els sentiments dels uns respecte als dels altres: ningú se sentiria agredit si uns prefereixen fer festa el dia de la Pilarica i els altres el dilluns de Pentecosta. Podríem construir el nostre nacionalisme sobre la base de l'amic exterior. Perquè el dia que puguem viure plenament la nostra —en definitiva petita— diferència serem molt amics dels espanyols, amb qui hem compartit tanta història.

Ho escrivia el 1989 i ho continuaria defensant el 2016. És així com la Muriel humanitza l'independentisme, el vivifica, li posa una mirada i un somriure. I a l'independentisme no tal sols el va emocionar, sinó que el va subjugar. Amb ella vam creuar una simple ratlla, que no era la que proposava en aquell article, però que va ser crucial per avançar: vam perdre la por.

Llegint aquí i allà, repassant els seus vells escrits i algun discurs, van acabar entrant per la finestra els primers raigs de l'alba. Tota la nit enlaire. Maleït diumenge.

Que llargues s'estaven fent aquelles hores. M'havien demanat una col·laboració per al diari. Vaig preparar-me un te. El microones és just a sobre la nevera. La nota del 15 juliol, esclar, hi continuava penjada. Res no canvia si tu no fas que canviï. Vaig començar a teclejar l'ordinador, sense saber gaire bé què sortiria:

Vàrem emprendre un llarg, difícil,
perillós camí. I estimàvem les coses
—fossin neu o fang,
rosada o constel·lació.
I les fèiem nostres per causa
de l'amor que ens havia ensenyat com anostrar-les.

JOAN VINYOLI

Potser va ser així com Muriel Casals va viure, emprenent un llarg camí, fent-se seves totes les coses per causa de l'amor, senzillament, naturalment, estimant-les. Filla d'un catalanista sabadallenc exiliat («Hem estat derrotats i som derrotats, però no ens hem de donar per vençuts») i mare francesa, Muriel diria: «Vaig ser educada com a separatista, tot i considerar-ho un impossible». Des del primer moment, abraça un compromís cívic i polític: militància al PSUC i professora del Departament d'Economia i d'Història Econòmica de la UAB, on va ser molt feliç.

Amant de la música clàssica, ateneista, apassionada del teatre i la lectura, «llegir i escriure ens fa més grans i més lliures», ningú millor que Muriel Casals representa aquell punt de civilitat i cosmopolitisme que ha esdevingut la revolució dels somriures. «Hem arribat a la conclusió que el millor que podem fer per la llengua i la cultura catalanes és treballar per la independència del nostre país». La seva entrada en escena com a presidenta d'Òmnium, setmanes abans de la manifestació del 10-J del 2010, la va projectar com una líder del movi-

ment independentista català a escala nacional. De sobte, aquella professora, humanista, tan interessada en l'ètica de la política com en la política de l'ètica, de formes vellutades però amb paraules carregades de força i sentiment, amb una naturalitat i desacomplexament insòlits basades en un llenguatge planer i directe, emergia amb una energia inesgotable. Potser poques persones hauran fet tant com ella per construir l'autopista central de l'independentisme. I la gent li va saber tornar tot allò que ella li havia donat: l'estimació.

Un lideratge serè, pausat, vibrant quan ha convingut, irrenunciable als principis d'unitat, urnes i independència i capaç d'atorgar al concepte *llibertat* la més republicana de les exigències. La grandesa de Muriel Casals és la fidelitat a un ideal i a un anhel, un «esperit», una ànima de llibertat pel seu poble, la seva llengua i el seu país. La seva proverbial generositat amb tothom, una energia inesgotable —i el defecte de no saber dir que no a ningú—, la van portar a recórrer quilòmetres i quilòmetres del nostre país, llançant sempre un missatge d'esperança: «Ens cal estar convençuts que el futur que desitgem i que volem compartir amb persones de passats diversos, és a les nostres mans. Si tenim esperança, ara és l'hora de l'obra». El seu somriure s'encomanava a tots. La seva capacitat de treball ens superava a tots.

No queda el record, tan sols; queda una obra immensa i l'orgull d'haver compartit amb ella el camí cap a la llibertat de Catalunya. Hem desenvolupat milers d'arguments, hem raonat desenes de vegades els perquès —com acostumava a dir «per tenir un estat del benestar cal tenir un estat»—, però des d'ara tenim encara el millor argument per treballar més que mai per aconseguir la independència: l'hi devem. «Quan ve, tumultuós, el gran vent del destí...», escriu Màrius Torres, poeta que coneixia prou bé gràcies a la seva germana Montserrat, és inaturable. Però el seu esperit és més present que mai, el seu coratge és el nostre coratge, la seva esperança és avui la bandera de tots.

Laia, Max, Isabel, família Casals, us estimem i ens fonem amb vosaltres en una abraçada que ens crema per dins, perquè ens costa d'empassar-nos les llàgrimes. Però és així com ens fem també nostra, avui, per sempre, la Muriel.

Vaig repassar l'article un parell de vegades. Bon intent, però no assolit, perquè no era veritat. Aquella nit no és que costés, és que era impossible empassar-se les llàgrimes. El tumultuós destí inesperat ens havia trencat. El camí llarg i difícil havia acabat massa aviat. Vaig apagar el PC. I me'n vaig anar a dutxar-me. Maleïda aigua calenta.